

Lukas kapitel 11. Övers och komm: Bo Giertz

Evangelium enligt Lukas Kapitel 11 Herrens bön (Luk 11:1–4)

Översättning

En gång hade han stannat på ett ställe för att bedja. När han slutat, sade någon av hans lärjungar till honom: Herre, lär oss att bedja. Det lärde ju också Johannes sina lärjungar. Då sade han till dem: När ni ber, säg då så här: Fader, låt ditt namn hållas heligt, ditt rike komma, låt din vilja ske, också på jorden, så som den sker i himmelen. Giv oss var dag vårt dagliga bröd. Förlåt oss våra synder; också vi vill förlåta var och en som gör oss orätt. Och låt oss inte komma i frestelse.

Kommentar

Lukas berättar ofta om hur Jesus bad och hur mycket tid han satte av till bönen. Vid ett sådant tillfälle kommer en av lärjungarna fram och ber att Jesus skall lära sina lärjungar att bedja. Det gjorde ju också Döparen. Jesus svarar inte med några allmänna råd. Han ger i stället en liten formulerad bön – en påminnelse om att det kan vara både tillåtet och nyttigt att bedja formulerade böner. Kanske vill den som frågade få anvisning på en sådan bön som kunde vara ett kännetecken och ett föreningsband mellan lärjungarna. Och Jesus gav honom verkligen en bön som i första hand är avsedd att bedjas gemensamt. Därför heter det konsekvent ”vi” och ”oss”, inte ”jag” och ”mig”. Men det är knappast fråga om en sakrosankt formel, som inte får ändras. Det kan man se redan därav, att det i urkristen tid förekom olika formuleringar. Vi kan utgå ifrån att bönen här är formulerad så som Lukas (och Paulus?) brukade bedja den. Den formuleringen är inte alldeles densamma som den vi möter hos Matteus. Inledningen är kortare, femte bönen är annorlunda formad (vilket kan bero på olika översättning från den arameiska urtexten) och den sjunde bönen saknas. I några av våra äldsta handskrifter saknas också den tredje. Den enklaste förklaringen är att Jesus vid olika tillfällen lärt ut denna bön i olika gestaltning

Innehållet är koncentrerat kring Gud och Guds rike. Att Guds namn skall hållas heligt betyder inte bara att det inte skall missbrukas. Namnet stod i Israel för personen. Det är Guds egen helighet som skall stå levande för oss. Det är det första vi ber om. Gud är Gud, och vi kan inte forma om honom för att han skall passa oss bättre. Sen följer bönen om att Riket skall komma och hans vilja skall ske. I det fördolda, i hjärtat, i Kristusgemenskapen sker detta redan nu, men fullt och helt sker det inte förrän på den stora dagen, som är nära och som vi med längtan sträcker oss emot. Det dagliga brödet kommer i andra hand. Då Matteus ber om bröd för ”i dag” ber Lukas om det ”för var dag” (eller ”dag för dag”). I sak är det ingen skillnad. Det är något som vi väntar som en gåva ur Guds hand var dag utan att begära att få samla något på för att trygga vår framtid. Femte bönen handlar om förlåtelsen. Riket är ett förlåtelsens rike, där man får förlåtelse och ger förlåtelse. Här ger oss här en daglig påminnelse om den saken. Hos Lukas heter det ordagrant: ty också vi förlåter… Det innebär inte att vår förlåtelse är en merit, som vi nu håller upp inför Gud för att visa att vi förtjänar hans förlåtelse. Ordet ”ty” har en vidare användning i grekiskan än i svenskan. Här kunde man återge det med ”det är ju också så att”. Meningen är att vi är medvetna om att vi som får förlåtelse också skall ge förlåtelse. Ordet ”frestelse” betyder i Nya Testamentet både frestelse och prövning. Sjätte bönen innebär alltså att vi ber att Gud skall styra det så, att vi inte hamnar i frestelser och stå på prov som kan bringa oss på fall.

lhärdighet i bönen (Luk 11:5–10)

Översättning

Sen sade han till dem: Finns det någon bland er som kommer till en av sina vänner mitt i natten och säger: ”Kära du, låna mig tre bröd. En vän till mig har kommit resande och jag har ingenting att bjuda honom på.” Tror ni den andre svarar inifrån huset: ”Låt mig vara ifred! Dörren är redan reglad och mina barn och jag har gått till sängs. Jag kan inte gå upp nu och ge dig något.” Nej, jag säger er: Även om han inte går upp och ger honom något därför att han är hans vän, så kommer han att göra det därför att den andre är så oförsynt. Han kommer att stiga upp och ge honom vad han behöver. Jag säger er: Bed och ni skall få. Sök och ni skall finna. Klappa på, och dörren skall öppnas för er. Ty var och en som bär på sin bön, han får, och den som söker, han finner, och för den som klappar slås dörren upp.

Kommentar

Så följer några anvisningar om hur man skall bedja, givna med Jesu vanliga bildspråk. Berättelsen om den påstridiga vännen måste förstås rätt. Den är inte någon exempelberättelse (som historien om den barmhärtige samariten) som omedelbart kan tas för bild för vårt handlande. Den är en liknelse, där Jesus använder en episod ur vanliga syndares tillvaro för att exemplifiera någonting som har en motsvarighet i Guds rike – fast på ett annat plan och i ett annat avseende. Den sovande vännen är ingen bild av Gud. Den som väcker honom är verkligen oförsynt och knappast något föredöme. Men med sitt påträngande sätt är han ändå en bild av något som borde finnas i våra böner: djärvheten som går dit där hjälpen finns och vågar be om den för att man är väl medveten om att man begär mer än man förtjänat och rimligen kan begära.

Lokalkoloriten är omiskännlig. Den resande har färdats lång väg och kommit fram sent. Dagens huvudmål har han ännu inte ätit. Huvudrätten är som vanligt bröd. Det har tagit slut – man brukade baka var dag. Grannen sover djupt i husets enda rum. Sängplatsen redde man till på kvällen, ofta på en upphöjning av golvet, där man bredde ut dynor och där hela familjen kröp upp för att sova, sedan man bommat för dörren med bastanta riglar. Det var inte lätt att sen ta sig upp, blåsa liv i elden och tända ljus, leta fram brödet – om det fanns något kvar – och regla upp dörren. Förtröstan i bönen (Luk 11:11–13)

Översättning

Om någon far bland er har en son som ber honom om en fisk, inte ger han honom då en orm i stället för fisken? Eller om han ber om ett ägg, ger han honom då en skorpion? Om nu ni som är onda förstår att ge era barn goda gåvor, hur mycket mer skall då inte er Fader ge helig Ande från himmelen åt dem som ber honom. Kommentar

Att bedja i tro betyder också att lita på att Gud vet vad som är bäst för oss och ger oss det. Med ett par enkla och drastiska bilder säger Jesus att vår himmelske Fader både vet och vill vårt bästa. Han ger oss vad vi bäst behöver. Det är alltså inte säkert vi får vad vi bett om, och det accepterar man med glädje när man tror. Det finns en sak, som Gud alltid ger åt trogna bedjare: helig Ande. Det betyder här inte någon viss Andens gåva, som man kanske gärna ville ha, utan det betyder det Andens verk som sker, när man lever nära Gud, det som visar sig i ånger, tro och helgelse.

Riket som redan är här (Luk 11:14–23)

Översättning

Han drev ut en ande som var stum. När han gjort det kunde den stumme tala, och allt folket häpnade. Men några bland dem sade: Det är med hjälp av Beelsebul, de onda andarnas furste, som han driver ut de onda andarna. Några andra ville ställa honom på prov och begärde ett tecken från himmelen av honom. Men han visste vad de tänkte och sade till dem: Varje rike som kommer i strid med sig självt, det ödeläggs, och hus faller på hus. Har nu Satan kommit i strid med sig själv, hur skall då hans rike kunna bestå? Ni säger ju att jag driver ut de onda andarna med Beelsebul. Men om jag driver ut de onda andarna med Beelsebul, med vem driver då era egna anhängare ut dem? De blir på det viset era domare. Men om det är Guds finger som jag driver ut dem, då har Guds rike kommit till er. När en stark man med vapen i hand bevakar sin gård, så får hans ägodelar vara i fred. Men kommer det en starkare som angriper honom och besestrar honom, så tar han ifrån honom alla vapnen som han litade på, och sen delar han ut bytet efter honom. Den som inte är med mig, han är emot mig, och den som inte församlas med mig, han förskingras.

Kommentar

Jesus botar en stum och folket häpnar. Motståndarna kan inte förneka faktum, men de förklarar Jesu under med att han driver svart magi. Han står i förbund med den Onde själv. Satan kallas här Beelsebul (eller Belsebub). Det var från början en Baal, som fanns hos filistéerna i Ekron och även är känd från syriska inskrifter. Namnet tycks betyda ”Husets herre” (alltså Tempelguden), men det lät för judarna som något som kan översättas ”flugguden” eller ”dyngguden” och som de tyckte passade för en Baal. Namnet kom senare att användas om de onda andarnas furste. Det var alltså en anklagelse av allvarligaste slag man riktade mot Jesus.

I sitt svar talar Jesus alltså om Satan. Han liknar honom vid en stark man, väl beväpnad, som bevakar sina ägodelar. Tanken är densamma som i frestelseberättelsen. Satan har satt sig fast i denna världen och härskar över människorna. Men nu har Jesus kommit för att göra hans makt om intet. Det är då orimligt att Satan skulle hjälpa sin motståndare mot sina egna. Satan släpper inte godvilligt något ifrån sig. Det borde fariséerna ha märkt, som själva försökte sig på att driva ut de onda andarna. De måste veta att det inte gick att göra med Satans hjälp. När det nu faktiskt skedde, så skedde det ”med Guds finger”. Gud hade räckt ut sin hand. Hans himmelska värld snuddade vid vår jord. Det nya riket hade kommit så nära, att dess krafter var verksamma. Alltså säger Jesus: Då har ju Guds rike kommit till er. Det betyder inte att det har brutit in och upprättats. Men det är ändå här, ännu dolt men ändå verksamt.

Jesus avslutar sitt försvar med att konstatera, att här måste man vara med eller mot. Formellt tycks det vara motsatsen till det han sade om den främmande exorcisten. Men i sak är det samma sanning. Där gällde det en man som trodde på kraften i Jesu ord. Han var inte mot utan med. Här gällde det människor som fått se Guds uppenbara gärningar. Var man då inte med så var man mot. De ville inte ”församla”; inte dra människorna till Jesus. Därmed förskingrade de. Och det ordet besannas ständigt på nytt. Den likgiltiga passiviteten blir en makt som drar andra människor bort från evangeliet.

Förbättring utan bättring (Luk 11:24–26)

Översättning

När den onde anden har farit ut ur människan, flackar den omkring i öknen och söker efter ro. När den ingen finner, säger den: Jag vänder tillbaka till mitt hus som jag gick ut ifrån. Så kommer den och finner det städat och prytt. Då går den bort och tar med sig andra andar, som är värre än den själv, sju stycken, och de flyttar in och slår sig ner där. Så blir det sista för den människan värre än det första.

Kommentar

Jesus talade nyss om Satans rike. Att Jesus menar att det finns onda andar är uppenbart. De liksom Satan blev en gång skapade av Gud. Men inom Guds skapade värld har det skett ett avfall och ett uppror, som gett upphov till det ondas rike. Tanken är chockerande för många moderna människor, fast den i och för sig är lika rimlig som det faktum att det bland oss människor – en annan del av skapelsen finns något ont som trotsar Gud och hans goda vilja.

Jesus visste att han var sänd att göra om intet Satans makt. Till det hörde också att han botade sjuka och drev ut onda andar. Men det räckte inte med att han gjorde människor friska. Det är det han säger i berättelsen om den onde anden som irrar

omkring och till slut vänder tillbaka. Det är inte fråga om en liknelse. Det är en skildring av ett faktiskt händelseförlopp. Det onda har kämpats ner och kastats ut. Men huset har inte fått någon ny herre. Huset är människan, men vad Jesus säger har sin tillämpning också på en familj och ett folk. Där förbättringen – den må vara medicinsk, social eller moralisk – inte följer av bättring, alltså av tro på Jesus, där har de onda makterna fritt fram. De kommer tillbaka, kanske i en annan form, men lika mäktiga eller mäktigare än förr. Det finns inget ingenmansland där man kan leva oberoende av både Gud och Satan. Tomrummet fylls ut. Olikheter är den, att Gud härskar där man tar emot honom medan ondskan kommer objuden.

Saligare än Maria (Luk 11:27–28)

Översättning

När han sade detta, ropade en kvinna ur mängden: Saligt är det moderssköte som burit dig och det bröst som gav dig di! Men han svarade: Säg i stället: Saliga är de som hör Guds ord och tar vara på det. Kommentar

Alla släkten skulle prisa Maria salig. Det har Lukas tidigare låtit oss veta (1:48). Här ger han det ordet en ny belysning. En entusiastisk kvinna i mängden prisar Maria salig, som fått föda en sådan son. Indirekt var det en hyllning av Jesus själv. Jesus avvisar den inte, men han säger att det finns något som är saligare än allt vad någon människa eljest fått uppleva, gällde det så Maria själv. Det är en salighet som står öppen för alla: att äga Guds ord och förstå att ta vara på det.

Profeten Jonas tecken (Luk 11:29–36)

Översättning

När skarorna nu tätnade omkring honom, började han tala till dem och sade: Detta släkte är ett ont släkte. Det vill ha ett tecken men något tecken skall det inte få, utom Jonas tecken. Så som Jonas blev ett tecken för nineviterna, så skall Människosonen bli det för detta släkte. Drottningen av Söderlandet skall träda fram i domen tillsammans med människor ur detta släkte och bli dem till dom. Ty hon kom från världens ände för att lyssna till Salomos visdom. Och se, här är mer än Salomo. Män från Nineve skall fram i domen tillsammans med detta släkte och bli det till dom. Ty de omvände sig när de fick höra Jonas predikan. Och se, här är mer än Jonas. Ingen tänder ett ljus och sätter det i källaren eller under skäppan, utan på ljusstaken, så att alla som kommer in kan se skenet. Det som ger kroppen ljus, det är ditt öga. När ditt öga är friskt, får hela din kropp ljus. Men om det är sjukt, höljs hela din kropp i mörker. Se därför till, att ljuset som du har i dig inte är mörker. Om nu hela din kropp höljs i ljus och ingen del av den ligger i mörker, då blir allting ljust, som när en lampa lyser på dig med sitt fulla sken. Kommentar

Några hade begärt ett tecken (v 16). Det är typiskt för detta onda släkte, säger Jesus. Det vill inte tro. Först skall Gud garantera att det lönar sig. Man vill inte riskera att lyda Gud om man inte fått övertygande bevis på att det är han som har makten. Men sådana tecken ger Gud inte. Han ger ett enda stort tecken, det som han genom Jona gav åt nineviterna. Det var Guds egen kallelse till bättring och tro. Det tecknet har människorna ställts inför genom Jesu predikan. Vill de inte godta det, så har de inget annat tecken att vänta. Och på domens dag skall de stå där med skammen inför sådana som drottningen av Saba eller Nineves män, när de står upp från de döda.

Här fogar Lukas in ett ord om ögat som ger kroppen ljus, vilket både han och de andra synoptikerna har också i andra sammanhang. På detta ställe har det talats om att ta emot evangeliet och göra bättring. Ljuset som tänts är alltså evangeliet, det som Jesus har med sig. Men för att se ljuset måste man ha ett öga. Det finns alltså något hos människan som gör att hon kan nå av Guds röst. Hon är ju skapad av Gud, till gemenskap med honom. Men nu kan detta själens öga vara förstört. Då lever man i mörkret. Jesus säger inte vad som ytterst är orsaken till att somliga ser medan andra är blinda i hjärtat. Det är ett mysterium, samma utgrundliga faktum som skymtar i skillnaden mellan den goda jorden och stengrunden, vägen och tistlarna. Men det är tydligt att Jesus räknar med människans eget ansvar för själens öga. Man skall se till att det inte tar skada. Att ”hela din kropp höljs i ljus” är en bild av den fullkomliga förlåtelsen i Guds rike. I Johannesevangeliet uttrycks samma sak med orden att ”den som tvätt sig är helt och hållet ren” (13:10). Man är alltså en syndare och behöver alltså förlåtelse, men allt ligger öppet för Gud och blir övergjutet av förlåtelsens ljus. Det är när man vill ha någon del av hela undangömd i mörkret som ljuset i oss förvandlas till mörker. Domen över de obotfärdigas religion (Luk 11:37–54)

Översättning

Just som han sade detta kom en farise och bjöd honom till måltid hos sig. Han gick dit och lade sig till bords. Fariséen såg med häpnad att han lät det vara med tvagningen före måltiden. Då sade Herren till honom: Ni fariseer, ni gör nu utsidan ren på bägare och fat, men inuti är ni fulla av rofferi och ondska. Ni oförnuftiga människor! Han som gjorde det yttre har väl också gjort det inre? Ge i stället det som är inuti som allmosa, så blir allting rent hos er. Men ve er fariseer, som ger tionde av mynta och ruta och alla slags grönsaker, men inte bryr er om rätten och kärleken till Gud. Det ena skulle ni göra men inte försumma det andra. Ve er fariseer, som älskar att få sitta främst i synagogorna och bli hälsade på torget. Ve er, ni som är lika gravar som ingen ser, så att människorna går fram över dem utan att veta det.

Då avbröt honom en av de lagkloka och sade: Mästare, när du talar på det viset, kränker du också oss. Han svarade: Ja, ve er, också ni lagkloka, ni som betungar människorna med bördor som är svåra att bära, men själva inte rör de bördorna med ett enda finger. Ve er, som bygger upp gravarna åt de profeter som era fäder dräpte. Ni står där som vittnen och samtycker till fädernas gärningar. De utförde dråpet och ni bygger gravarna! Därför har också Guds vishet sagt: Jag skall sända till dem profeter och apostlar. Några skall de dräpa, andra skall de förfölja. Så skall profeternas blod utkrävas av detta släkte, allt det blod som har blivit utgjutet sen världen blev till, alltifrån Abels blod till Sakarias, han som dräptes mellan altaret och tempelhuset. Ja, jag säger er: det skall utkrävas av detta släkte. Ve er, ni lagkloka som har tagit bort nyckeln till kunskapen. Själva har ni inte kommit in, och dem som vill komma in, dem hindrar ni.

När han gick ut därifrån började de skriftlärdade och fariseerna ansätta honom hårt. De ställde en mängd frågor på honom och gav varje ord i hans svar, i hopp att kunna sätta fast honom för något som han sagt.

Kommentar

Åter blir Jesus juden till en farisé. När de går till bords märker fariseén att Jesus hoppar över den vanliga tvagningsceremonien. Eftersom det fanns så mycket som enligt Mose lag var orent och besmittade en människa, var fariseerna noga med de reningsriter som man skulle iakttä när man varit ute bland människorna, i all synnerhet innan man åt. En av de vanligaste var att hålla lite vatten över sina händer. Det var inte fråga om att tvätta sig, utan man ville tvätta sig från de som gjorde en människa kultiskt oren. Det ord Lukas här använder är det som annars används om att döpa (baptizein). Grundbetydelsen är att doppa ned, men det kunde också – som här – användas som en begjutelse.

Fariseén måste ha visat sitt ogillande, eftersom Jesus börjar gå till rätta med fariseismens hela syn på renheten. Det är till stor del samma tankar – delvis också samma ord – som i den stora uppgörelsen med fariseerna och de skriftlärdade hos Matteus (kap 23). Men olikheterna är så stora att Lukas uppenbarligen har haft en egen tradition att bygga på. Det ligger i sakens natur att Jesus fick undervisa om liknande ting vid det ena tillfället efter det andra under sina uppgörelser med fariseerna.

Jesu främsta anklagelse är, att de tar det noga med den yttre observansen men fuskar med den verkliga bättringen. Det är en fara som hotar all fromhet när man bygger på gärningar och kräver ett visst yttre beteende. Den som fullgör det blir lätt accepterad. Den som avviker förkastas. Men normen som man går efter stämmer inte med Guds krav. Inför Guds krav blir vi alla avslöjade. Den som ger Gud rätt vet hur mycket som fattas. Han blir botfärdig och han får barmhärtighet. Men därmed lär han sig också barmhärtighet. Om detta talade Jesus åter och åter. Och just det talet irriterade dem som var vana att bli självklart accepterade som fromma, därför att de tog det noga med alla de stadgar som reglerade den yttre livsföringen. Jesus angriper inte direkt deras noggrannhet. De får gärna ge tionde också av sina minsta kryddväxter (sådana som ruta, en doftande halvbuske som är hemmahörande i Medelhavsområdet). Men de skulle veta att det finns något viktigare: allt det som inte kan sättas på paragrafer, men har att göra med rätten och kärleken till Gud. Men där kunde de tillåta sig åtskilligt, som inte var direkt förbjudet enligt deras egen lagtolkning. Det är särskilt deras kärlek till pengarna och deras självbelåtenhet som Jesus pekar på. Vad han menar med att ”ge det som är inuti som allmosa” är osäkert. Menar han det som är inuti bågaren och fatet kan det syfta på den mat, de kunde ge de fattiga. Men sammanhanget tyder snarare på att han menar det som är inuti hjärtat. Det skall man ge helt och fullt åt Gud. Det är det offer han vill ha: en förkrossad ande. Ett förkrossat och bedrövat hjärta föraktar han inte (Psaltaren 51:19). Och den som fått lägga sitt hjärta i Guds hand, hos honom blir allting rent. Han lever under en fullkomlig förlåtelse.

Nu ingriper en ”lagklok”. Med det menar Lukas tydligen en skriftlärd. Den lagkloke påpekar, att Jesu dom drabbar också honom och hans likar. Medan fariseerna var en fromhetsriktning, var de skriftlärdade en yrkesgrupp. De var Israels jurister och samtidigt dess teologer. De hade bedrivit högre studier i lagen (Torá), som reglerade både det religiösa och det borgerliga livet i Israel. Många av dem var själva fariseer, och det var på deras tolkningar som den fariseiska fromheten till stor del byggde.

Jesus bekräftar att hans dom drabbar också dem. De betungar människorna med sina stadgar. De har tappat bort nyckeln till den verkliga gudskunskapen. De står utanför Guds rike och hindrar andra att komma in. Med all sin kunskap i lagen och all sin stolthet över den är de ättlingar av ett otroget folk, som förkastade Gud redan när han talade till dem genom profeterna.

Här kommer det en ton av ironi i Jesu ord. Fäderna dräpte profeterna, deras avkomma skaffar gravar åt dem. I själ och hjärta är de lika fiendliga mot det profetiska ordet. När de skriftlärdade reser monumentet och bygger upp minnesvårdar över profeterna, gör de det i samma självgodade obotfärdighet som drev deras fäder att slå ihjäl dem. Så kommer också detta släkte att få skörda vad de och fäderna sått. Har allt vad Gud i sin nåd gjort med detta folk nu lett till att det slutgiltigt förkastar hans evangelium, så kommer domen inte att dröja.

När Jesus talar om vad ”Guds vishet sagt” låter det som om han citerade någon av judarnas heliga skrifter, men hans ord kan inte återfinnas där, i varje fall inte bland dem vi äger i dag. Men det är möjligt att orden bara betyder: Jag säger er på Guds vägnar.

Den Sakarias som Jesus här nämner var en gammaltestamentlig profet. Hur han dräptes i templet berättas i Andra Krönikeboken (24:20 f) som var den sista boken i den hebreiska bibeln.

Konflikten mellan Jesus och folkets andliga ledare har nu blivit akut, och Lukas berättar hur motståndarna ansätter honom med frågor för att få fram bevismaterial, som kan ge dem rätt att fångsla och döma honom.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar, Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk, All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller kommentar till rättsinnehavarna.

REGISTER:Nya Testamentet Lukas evangelium